

قیام تبریز و پس‌لرزه‌هایی که رژیم پهلوی را ساقط کرد

۲۹ بهمن با نام "قیام تبریز" پیوند خورده تا خاطره قیام خونینی را که ۴۳ سال پیش، کمر طاغوت را شکست، در تاریخ زنده نگهدارد و یادآوری کند که تبریز تا پای جان، پای اعتقادات و آرمان‌های دینی و انقلابی ایستاده است.

۲۹ بهمن با نام "قیام تبریز" پیوند خورده تا خاطره قیام خونینی را که ۴۳ سال پیش، کمر طاغوت را شکست، در تاریخ زنده نگهدارد و یادآوری کند که تبریز تا پای جان، پای اعتقادات و آرمان‌های دینی و انقلابی ایستاده است.

به گزارش نصر، مردم متدین تبریز در قیام ۲۹ بهمن تبریز بر کاخ سلطنت طاغوت لرزه افکنده و برای اولین بار شعار "مرگ بر شاه" را سر دادند تا نهایت انزجار خود از استبداد حاکم بر کشور، دین زدایی رژیم پهلوی و دخالت بیگانگان و مستکبران در امور کشور را اعلام کنند.

بر این اساس، ۲۹ بهمن سال ۵۶ بود که مردم تبریز با دعوت علما و برای گرامیداشت یاد و خاطره شهدای ۱۹ دی قم، گردهم آمده و به سمت مسجد قزلی به راه افتادند، اما، سرگرد حق شناس، رییس کلانتری شش تبریز، با نیروهایش مقابل مردم ایستاد و با دهن کجی به مسجد و مردم، غیرت دینی تجلاها را به خروش آورد و کار را به جایی کشاند که بر قلب تجلای جوان تیری نشانه رفته و او را غرق خون کرد.

اینجا بود که محمدتجلا بر زمین افتاد و مردم به خروش آمده و قیام کردند؛ در جریان این قیام، ۱۴ نفر شهید شدند و قیام مردم تبریز منجر به برگزاری نهضت اربعین‌ها در سایر شهرها شده و این سلسله اعتراضات، یک سال بعد پیروزی انقلاب اسلامی را رقم زد.

تعبیر عاشورایی محمدتجلا از ۲۹ بهمن تبریز

خواهر شهید محمدتجلا در رابطه با شهادت برادرش به ایسنا، گفت: محمد در سال ۵۶ دانشجوی سال آخر رشته مکانیک بود و به همراه دوستانش گروهی شش نفره بودند که حتی در خانه ما نیز جمع شده و اعلامیه و عکس چاپ می کردند. مرضیه زوزی با بیان اینکه فامیلی اصلی محمد، "زنوزی عراقیان" بود اما به خاطر تحت تعقیب بودن توسط ساواک فامیلی خود را به تجلا تغییر داد، افزود: برادر از مدت‌ها قبل فعالیت انقلابی داشت و تحت تعقیب ساواک بود، هر چند هر بار به نحوی از چنگال ساواک فرار می کرد، اما یکبار از صبح تا عصر توسط ساواک دستگیر شد.

وی ادامه داد: ۲۸ بهمن سال ۶۵ نیز محمد خطاب به ما گفت: «فردا عاشورایی در تبریز رخ خواهد داد و این عاشورای مردم ایران خواهد بود». آن شب هم رخت خوابش را کنار زد و گفت: «می‌خواهم خوابیدن در قبر را امتحان کنم».

وی افزود: آن روز، محمد تا نیمه شب با من سخن گفت، سپس ضبط خود را آورد و قرائت عبدالباسط را باز کرد و گفت بعد از مرگ نوار عبدالباسط را بر سر مزارم باز کن. آن شب محمد تا دیروقت بیدار بود، وصیت نامه اش را هم نوشت. پیش از اذان صبح نیز تمامی اعلامیه‌ها را در شهر چسباند و به خانه برگشت.

روایت ۲۹ بهمن تبریز در اسناد تاریخی

سید مسعود نقیب نویسنده، پژوهشگر و مدیرکل اسبق اسناد ملی شمالغرب کشور که تحقیقات بسیاری در رابطه با تاریخ تبریز و قیام ۲۹ بهمن داشته و اسنادی را در اختیار دارد، در گفت‌وگو با ایسنا، با بیان اینکه تبریز و آذربایجان در طول تاریخ، فراز و نشیب‌های بسیاری داشته و شجاعت، حضور در صحنه، اقدام به موفق و بصیر مردم تبریز همواره در طول تاریخ زبانزد بوده است، افزود: از مقابله با تجاوزات اجنبی‌ها گرفته تا تاریخ ۱۰۰ سال اخیر، تبریز نقش مهمی در جریان‌های مختلف داشته و همواره پیش‌تاز بوده است.

وی، قیام ۲۹ بهمن تبریز را یکی از حرکت‌های برجسته مردم تبریز طی ۱۰۰ سال اخیر دانست و گفت: حدود ۱۰۰ سال بعد از مشروطه، در ۲۹ بهمن ۵۶، مردم تبریز علیه رژیم ستمشاهی قیام کرده و در این رابطه نیز خط شکن شدند و این حرکت به سایر شهرها نیز رسید و یک سال بعد، طومار طاغوت در هم پیچیده شد.

وی با بیان اینکه تبریز اگر تشخیص دهد، دیگر به عقب باز نمی‌گردد و پای اعتقاد و آرمان خود تا پای جان می‌ایستد، گفت: تبریزی‌ها می‌دانستند که شاه یکی از تربیت‌یافتگان آمریکا بوده و در تمامی عرصه‌ها، آمریکا و مشاوران آمریکایی به شاه خط می‌دهند. مردم، استبداد و دیکتاتوری شاه را درک می‌کردند و می‌دیدند که تمام پست‌های کلیدی کشور، در دست بهایی‌ها است.

پژوهشگر و مدیرکل اسبق اسناد ملی شمالغرب کشور خاطرنشان کرد: مردم می‌دیدند که ایرانی‌ها در آن زمان هیچ قدرتی برای تصمیم‌گیری نداشتند و انگلیس و به ویژه آمریکایی‌ها در عرصه تصمیم‌گیری حضور داشته و حتی در مقابل ایرانی‌ها نیز مصونیت داشتند که موضوع مصونیت اتباع بیگانه در ایران بسیار روح مردم ایران را جریحه دار می‌کرد.

وی ادامه داد: مردم ایران در کنار این موارد، بی‌توجهی رژیم شاهنشاهی به ارزش‌های اسلامی، مبانی دینی، اصول و عقاید و

قرآن را نیز می دیدند، هرچند در ظاهر قضیه گاه حرکاتی نمایشی همانند به مسجد رفتن و... انجام می دادند، اما مردم می دانستند که همه این ها بهانه ای برای دین زدایی و اسلام زدایی است.

نقیب خاطرنشان کرد: مردم ایران و مردم تبریز این موارد را می دانستند و درک می کردند، از این رو حرکت های ضدشاهنشاهی قبل از بهمن ۵۶ و بعد از آن اتفاق افتاد و انتشار مقاله کذابی احمد رشیدی مطلق در ۱۷ دی، منجر به بروز حرکاتی در ۱۹ دی در قم شد که در نتیجه آن تعدادی شهید و تعداد کثیری هم مجروح شدند.

وی اضافه کرد: عمال شاه خیال می کردند که این حرکت را سرکوب کرده اند، اما به فکرشان هم نمی رسید که در جایی خیزشی عظیم رخ داده و بر پیکره حکومت لرزه اندازد، ولی احساس می کردند که در اربعین شهدای قم، حرکت هایی ایجاد شود، اما نمی دانستند کجا.

وی با اشاره به نامه رییس سازمان اطلاعات و امنیت آذربایجان به شهرداری تبریز سه الی چهار روز مانده به قیام، افزود: در این نامه ها نوشته شده بود «به فرار اطلاع، بازاریان تبریز قصد دارند روز ۲۹ بهمن را تعطیل نمایند، علی هذا خواهشمند است دستور فرمایید با توجه به مفاد نامه، تدابیر مقتضی اتخاذ و ضمن انجام اقدامات، مراتب لازم را از وقایع احتمالی پیش بینی و به موقع این سازمان را آگاه نمایند».

پژوهشگر و مدیرکل اسبق اسناد ملی شمالغرب کشور اضافه کرد: بر اساس این حساسیت ها، ساواک از چند روز قبل از قیام در حالت آماده باش قرار داشت تا اینکه دقیقا یک روز مانده به قیام، اعلامیه ای با امضای علما منتشر می شود که در بخشی از آن نوشته شده بود: "به مناسبت چهلمین روز حادثه خونین شهادت فضلا و طلاب حوزه علمیه قم..."

وی با بیان اینکه با انتشار این اعلامیه، برای روز شنبه دهم ربیع الاول مطابق با ۲۹ بهمن ۶۵، اعلام عمومی شد که برای گرامیداشت چهلم شهدای قم، ساعت ۱۰ الی ۱۲ در مسجد حاج میرزا یوسف واقع در اول خیابان فردوسی جمع شوند، افزود: این اعلامیه به امضای جامعه روحانیت تبریز در راس آن آیت الله قاضی طباطبایی و همچنین حضرات آیات شریانی، واعظی، انگجی، اشراقی، هاشمی، دینه وری و عبدالحسین غروی رسید.

وی با اشاره به اینکه صرفا یک بخش از قیام مردم تبریز برنامه ریزی شده و با دعوت علما بود و بخش بعدی نیز حرکتی کاملا خودجوشانه بود، اضافه کرد: مردم تبریز با دعوت علما برای گرامیداشت چهلم شهدای قم جمع شدند و تا این جای کار، طبق برنامه ریزی بود، اما زمانی که خون محمدتجلا به ناحق می ریزد، مردم به خروش آمده و شهر را تسخیر می کنند.

حرکت مردم تبریز در ۲۹ بهمن به سمت مسجد قزلی و شهادت تجلا

نقیب با بیان اینکه در روز ۲۹ بهمن، جمعیت انبوهی در تبریز به سمت مسجد قزلی که در حوزه استحفاظی کلانتری شش تبریز بود، حرکت می کنند، اما قبل از این حرکت درب های مسجد بسته شده بود و شهرداری هم آماده بود، گفت: در این حال سرگرد حق شناس، رییس کلانتری وقتی می بیند که جمعیت قصد ورود به مسجد را دارند و مسجد در شرف باز شدن است، به میان آمده و با کلماتی نامناسب به مسجد جسارت می کند.

وی خاطرنشان کرد: اینگونه بود که غیرت دینی محمد تجلا و مردم به جوش آمد و بود و به او اعتراض کرده و سپس بینشان درگیری فیزیکی رخ می دهد و سرگرد حق شناس برای نشان دادن خبثت درونی خود، به سوی محمد تجلا تیراندازی می کند؛ با شهادت این جوان دلیر، مردم به خروش آمده و او را بر روی دستان خود گرفته و شعار دادند. این جا بود که مردم تبریز به جوش و خروش آمده و با درهم شکستن مراکز فساد و... شهر را تسخیر می کنند.

پژوهشگر و مدیرکل اسبق اسناد ملی شمالغرب کشور با بیان اینکه تبریز از صبح تا ظهر ۲۹ بهمن ۶۵ دگرگون می شود، افزود: در آن زمان، اسکندر آزموده، استاندار وقت که شخصی بسیار بددهن بود و علی الظاهر در پارس آباد بود که به وی اطلاع می دهند به تبریز بیاید؛ صبح فردای ۲۹ بهمن که گویا در حالت عادی نبوده و مست بود، به او می گویند که در تبریز چنین و چنان شد و او در پاسخ می گوید: تا اسکندر هست، مگر کسی جرات دارد در تبریز چنین و چنان کند؟

وی گفت: آری، تبریز تا ظهر همان روز کار خود را کرده بود، به گونه ای که عصر آن روز رسانه های خارجی این وقایع را منعکس کرده و فردا و پس فردا نیز روزنامه های کیهان و اطلاعات خبرهایی منتشر کردند و شاه گیج شد، چراکه بدون هیچ شناخت درستی از مردم تبریز، حتی خیال نمی کرد که تبریز چنین به پا خیزد.

وی با اشاره به اینکه طبق اسناد و مدارک در قیام ۲۹ بهمن تبریز ۵۸۱ نفر دستگیر شده که ۵۴۸ نفرشان زندانی می شود، اضافه کرد: ۱۴ نفر نیز در مجموع شهید شده و در روایتی ۱۱۸ نفر و در روایتی دیگر، ۱۷۵ نفر نیز زخمی می شوند.

دستگیری ۷۰ فرد صغیر در جریان قیام ۲۹ بهمن

نقیب به خوف و هراس رژیم طاغوتی بعد از واقعه ۲۹ بهمن تبریز نیز اشاره کرده و گفت: بر این اساس، در ۳۰ بهمن ۵۶ دادستان تبریز به شعبه چهارم دادگاه جنحه(دادگاه اطفال) می نویسد: «در جریان اخلاص نظم، غارت و تخریب دیروز، عده ای افراد صغیر نیز به عنوان شرکت و دخالت در این جریان دستگیر شده اند که فعلا در زندانی شهرداری تبریز تحت نظر می باشند. مراتب به لحاظ اهمیت موضوع و اقدام قانونی، اعلام می گردد».

وی با اشاره به اینکه طبق تحقیقاتی که داشتم، این افراد صغیر حدود ۷۰ نفر بودند، اضافه کرد: این نکات بسیار مهم بوده و خوف و هراس رژیم تا جایی پیش رفت که خود شاه مستقیما پیگیری می شد که با آنان چه کار کردند؟ خود سرگرد حق شناس نیز یک گزارش بلند بالا نیز از اعترافات که با کتک و شکنجه گرفته بود، ارسال می کند و حتی رژیم مجبور می شود اکیپی برای حل این

قضیه از تهران به تبریز بفرستد.

وی در ادامه سخنانش با بیان اینکه هرچند حلقه ۲۹ بهمن از قم شروع شد، ولی ادامه این نقطه اصلی، ۲۹ بهمن تبریز بود که به نهضت چهلیم ها در شهرهای مختلف منجر شد تا به پیروزی انقلاب پیوند خورد، اضافه کرد: تبریز خط قرمز را شکست و وحشتی که از رژیم در جامعه بود، با این قیام شکسته شد؛ می توان گفت که قیام مردم تبریز جسارت سایر شهرها را نیز زیاده تر کرد. پژوهشگر و مدیرکل اسبق اسناد ملی شمالغرب کشور با بیان اینکه قیام ۲۹ بهمن تبریز راه برای پیروزی انقلاب، باز کرد و اگر قیام تبریز نبود، معلوم نبود چند سال این روند به طول بیانجامد، افزود: این قیام باعث شد تا تعداد کثیری از مقامات استان از استاندار گرفته تا سایر مقامات، یکی پس دیگری تعویض و منتقل شدند و حتی برای اولین بار شعار "مرگ بر شاه" در قیام مردم تبریز به گوش رسید.

وی با اشاره به اینکه ماهیت قیام ۲۹ بهمن تبریز، ۱۰۰ درصد اسلامی بود، گفت: غیرت و تعصب دینی مردم تبریز به گونه ای است که به ائمه معصومین بسیار تمسک می جویند و علاقه خاصی به مقام ایشان دارند، از این رو پشتیبان روحانیت هستند. مردم تبریز در راس، به حضرت امام راحل بسیار علاقه و ارادت داشتند.

نقیب به هدیه جالب و شعر زیبای مهاباد به مردم تبریز بعد از قیام ۲۹ بهمن نیز اشاره کرد و گفت: محتوای شعر چنین بود: "کوبنده زهاک زمان ملت تبریز، رسوا کن قانون شکنان، ملت تبریز و... " که این شعر برای تشویق مردم تبریز سروده شد.

نامه امام راحل، ماهیت قیام را مشخص می کند

وی به پیام تاریخی حضرت امام راحل که چند روز بعد از قیام ۲۹ بهمن خطاب به مردم تبریز فرستاده بود، خاطرنشان کرد: این پیام نیز نکاتی دارد که ماهیت ۲۹ بهمن تبریز و حرکت مردم تبریز را مشخص می کند. ایشان در بخش هایی از این نامه فرمودند: «سلام بر اهالی شجاع و متدین آذربایجان عزیز، درود بر مردمان برومند و جوانان غیرتمند تبریز، درود بر مردانی که مقابل دودمان بسیار خطرناک پهلوی قیام کردند و با فریاد مرگ بر شاه خط بطلان بر گزافه گویی های او کشیدند. زنده باشند مردم مجاهد عزیز تبریز که با نهضت عظیم خود مشقت محکمی بر دهان یاهو گویان زدند. من نمی دانم با چه زبانی به اهالی محترم تبریز و به مادران داغیده و پدران مصیبت کشیده، تسلیت بگویم. من به شما اهالی محترم آذربایجان نوید می دهم، نوید پیروزی نهایی. شما آذربایجانی های غیور بودید که در صدر مشروطیت برای کویید استبداد و خاتمه دادن به خودکامگی و خودسری سلاطین جور به پا خواستید و فداکاری کردید...».

پژوهشگر و مدیرکل اسبق اسناد ملی شمالغرب کشور با بیان اینکه امام راحل، دیدگاه خاصی نسبت به تبریز داشتند، متذکر شد: این سخنان بسیار اهمیت دارد و ایشان در این پیام، علاوه بر قدردانی از حرکت مردم، به داغدیدگان تسلیت گفته و با اشاره به گذشته های پرافتخار تبریز و آذربایجان، نوید پیروزی نهایی را می دهد.

وی ادامه داد: در ۱۲ بهمن سال ۵۷ نیز زمانی که هواپیمای حامل حضرت امام(ره) از آسمان تبریز رد می شود، شهید قاضی طباطبایی به رادار سردرود رفته و مستقیماً با هواپیمای حامل ایشان سخن می گوید و می فرماید که مردم آذربایجان از ورود شما استقبال کرده و آماده لبیک گویی هستند... ؛ در ۱۵ یا ۱۶ بهمن نیز که شهید قاضی طباطبایی به تهران رفته و با امام راحل دیدار می کنند، حضرت امام سخنان بلندبالایی در مورد غیرت والای دینی و ملی تبریز و آذربایجان و تاریخ درخشان این خطه فرموده و مردم تبریز را تمجید می کند.

وی با بیان اینکه تمام حرکت ها در تبریز توسط آیت الله قاضی طباطبایی هدایت می شد و ایشان به تعبیر خود ساواک، خمینی آذربایجان بودند، گفت: در نوشته ها و اسناد موجود است که ساواک از شهید قاضی طباطبایی به خاطر فعالیت های موثرش، به عنوان خمینی آذربایجان نام برده و اطلاع می دادند که وی باید دستگیر و تبعید شود.

نقیب با تأکید بر اینکه قیام مردم تبریز دو انگیزه داشت که یک مورد آن در ظاهر و برای بزرگداشت چهلیم شهدای قم بود، افزود: اما انگیزه باطنی چیز دیگری تحت عنوان اعتراض شدید به استبداد دیکتاتوری و نفوذ استکبار جهانی بود که این نکته بسیار مهم است.

وی با معرفی کتابی که اخیراً در رابطه با نقش موثر مردم تبریز در پیروزی انقلاب اسلامی ایران تالیف کرده است، گفت: «تبریز در انقلاب اسلامی به روایت عکس و سند» شامل ۸۰ سند و ۸۰ عکس بوده و تصاویر و اسناد ۲۹ بهمن نیز در آن قید شده دارد.

خبرگزاری ایسنا